

Outi Ratamäki

Rakkaudesta luontoon

Henry David Thoreau, *Vaellus vuorelle ja muita esseitä* (A Walk to Wachusett, 1842[; muut eri ajoilta]).
Suom. Antti Immonen. Green Spot, Helsinki 2007. 233 s.

Thoreau (1817–1862) esseiden teemat vaihtelevat luonnon havainnoinnista ihmisluonteen tarkkailuun ja yhteiskuntakritiikkiin. Kirjoitukset ovat vaikuttaneet voimakkaasti myöhempien luontoharrastajien ja filosofien ajatteluun. Niteeseen on koottu Thoreau tunnetuimmat esseet, joista puuttuvat muualla julkaistut ”Kansalaistottelemattomuudesta” (Otava 1986) ja ”Kävelmisen taito” (Jack-in-the-box 1997). Uuden koonnoksen perusteella ei välttämättä synny kokonaiskuva Thoreau ajattelusta, varsinkaan sen poliittisesta puolesta, vaikka mukana onkin orjuuden kritiikkiä (89–106). Teos on silti arvokas lisä suomenkieliseen kirjallisuuteen ja hyvää luetavaa kaikille esseistiikasta ja luonnosta kiinnostuneille.

Esseet on järjestetty kirjaan aikajärjestyksessä. Toinen vaihtoehto olisi ollut jaotella tekstit teemallisesti. Thoreau ei johdattele lukijaa teemansa äärelle, vaan menee suoraan asiaan. Esseiden taustat jäävät nykylukijalle tuntemattomiksi, vaikka suomentajan alkusanoissa kuvataan Thoreautä henkilönä ja kerrotaan hänen tuotannostaan. Suomentajan tekstikohtaiset huomautukset auttavat kontekstin hahmottamisessa, mutta siihen maksaa vaivan perehtyä muutenkin. Esimerkiksi kirjoitusten luonnontieteelliset havainnot tulevat paremmin ymmärrettäviksi, jos selvittää Thoreauin suhteita aikansa naturalistien ja botanistien töihin.

Thoreau oli akateemisesti koulutettu ja ammatiltaan maanmittari,

mutta itse hän piti päätyönään kirjoittamista. Häntä kiinnostivat luonnon lisäksi eri kulttuurit (erityisesti intiaanikulttuurit) ja filosofia. Hänen teksteilleen on luonteenomaista runsas tyylien ja tunteiden vaihtelevuus. Välillä lukija voi kuvitella kulkevänsä Thoreau vierellä metsässä tarkastellen erilaisten kasvien yksityiskohtaisia tunnuspiirteitä. Kerronnan tarkkuus on hetkittäin sitä luokkaa, että saattaa lähes aistia, miten kirjoittaja katsoi, haistoi, maistoi tai kosketti. Heti seuraavassa hetkessä siirrytään toisen tason ajatuksiin ihmisyydestä ja maailman epäoikeudenmukaisuudesta.

Rauhallisimmillaan Thoreau on silloin, kun hän kuljeskelee luonnossa ilman tieteellistä tai muuta tehtävää. Tekstien kiehtovuus syntyy suoruudesta ja tuoreudesta: ne perustuvat arkisessa ympäristössä tai retkellä tehtyihin huomioihin. Esseitä ei ole liikaa editoitu, eikä päättelyä puettu tieteellisen jargonin pukuun. Thoreau saattaa luetella täsmällisiä yksityiskohtia linnuista tai kasveista, mutta yhtä hyvin runoilla tai lainata muita. Ajattelun ravinteeksi soveltuvat sattumukset, säännönmukaisuudet, oppinut traditio, looginen todistelu, mielikuvitus ja haaveilu. Näistä syntyy rikasta ja monitulkintaista tekstiä.

Luonto ja ympäristö

”Massachusettsin luonnonhistoria” päätyy lajiluetteloinnin jälkeen kuvaamaan luonnon ja lajien runsautta ihailemaan ja ihmettelevään sävyyn. Vaikka Thoreau oli aidosti kiinnostunut luonnosta tieteellisesti, hänen

arvionsa luonnon merkityksestä ei kuitenkaan rajoittunut tieteen piiriin: ”Kun kääntelen tutkimusraporttien sivuja ja haaveilen kalamiehen haaveita, hämmästelen kaikkia näitä ihmeellisiä asioita./ Voiko tällaista ollakaan,/ ja voiko se lumota meidät kuin kesäinen pilvi?” (31)

Nimiessee ”Vaellus vuorelle” on päiväkirjamainen kuvaus Thoreau ystävänsä kanssa tekemästä matkasta Concordin ylängöillä. Vaihteleva maasto vaikuttaa myös kulkijoiden mielialaan ja ajatuksiin. Samantyylisten esseitten ”Talvinen kävely” ja ”Yö ja kuutamo” erityispiirteinä on näkemys siitä, kuinka luonnon lepääminen vähävaloisina aikoina ei ole este luontoharrastukselle. Päinvastoin ne luovat mahdollisuuden toisenlaisille luonnontulkintoille. Kolmen muun luontoesseen – ”Puiden lisääntyminen”, ”Syksyn värit” ja ”Villiomenat” – yhdistäväksi piirteeksi voi tunnistaa jännitteen luonnon läheisyyden ja ympäröivän yhteiskunnan välillä. Thoreauille luonnon merkitys on parhaiten esillä ja koettavissa mahdollisimman lähellä lähdettä: villiomena maistuu hyvälle vain sen alkuperäisessä ympäristössä. Thoreautä piinaa se, ettei luonnosta voi suoraan siirtää viisautta ihmisten välisiin suhteisiin ja yhteiskuntaan. Ja hän ihmettelee sitä, etteivät ihmiset tunnista omaa oppineisuuttaan luonnon viisaudeksi. Esimerkiksi maanviljelystaito ei ole ihmisten keksimää, vaan luonnon kasvien leviämisen mekanismien matkimista. Alkulähde on unohdettu ja samalla menetetty sen kunnioitus.

Thoreauille luonto on osa ihmisten sosiaalisten suhteitten järjes-

telmää, johon muutama kirjan teksti eritoten keskittyy. ”Kievarin isäntä” kuvaa matkamiehille tärkeiden palvelulaitosten merkitystä ja pohtii hyvän majatalonpitäjän ominaisuuksia. Tekstistä huokuu ihmisten keskinäisen huolenpidon merkitys ja tasa-arvon sekä epäitsekkyuden tärkeys. ”Orjuus Massachussetsissa” puhuu suorasukaisesti yksilöllisen vapauden ja ihmisten välisen tasa-arvon puolesta. Esseessä ”Periaatteeton elämä” Thoreau tarttuu voimakkaan kriittisesti kapitalistisen yhteiskunnan ja jatkuvaan talouskasvuun pyrkivän maailmankuvan logiikkaan ja ajatusmalleihin. Samalla hän pohtii ihmismielen turmeltumista ja turhuuksien himoitsemisen aiheuttamaa riippuvuutta.

Thoreauin suhdetta yhteiskuntaan voi luonnehtia kireäksi. Hän vastusti kapitalismia niin ankarasti, että pyrki irrottautumaan siitä ja kieltäytyi muun muassa seuraamasta lehdistöä. Kriitikki kuitenkin edellytti perehtymistä. Ristiriitaiset ajatukset yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja osallistumattomuudesta ja jännite yksilöllisyyden ja kansalaisuuden välillä on luettavissa rivien välistä useista Thoreauin esseistä.

”Se mitä politiikaksi kutsutaan, on jotain niin pinnallista ja epäinhimillistä, etten ole käytännöllisesti katsoen juuri koskaan katsonut sen koskevan itseäni millään lailla. [...] On totta, että nuo asiat, jotka nyt eniten

vangitsevat ihmisten huomion, kuten politiikka ja arjen askareet, ovat ihmisyhteisön elintärkeitä toimintoja, mutta niiden pitäisi tapahtua tiedostamatta, kuten vastaavat fyysisen kehon toiminnot.” (208–209)

Metsän moneus

Thoreaulle luonto oli täydellinen. Siellä ei ollut yhtään virhettä tai turhaa asiaa. Sen sijaan yhteiskunta oli sairas ja virheellinen. Kuitenkin Thoreau tunnustaa, että yhteiskuntajärjestystä tarvitaan. Niiden tulisi tähdätä ihmisen ja luonnon elämän ylläpitämiseen. Thoreau näki ihmisen ennen kaikkea luontokappaleena, ei yhteiskunnan jäsenenä tai kansalaisena. Hänen ajattelussaan korostuu ihmisen ja muun luonnon välinen vuorovaikutus ja elämän kiertokulku.

Vaikka Thoreau oli kriittinen yhteiskunnallista järjestäytymistä kohtaan, hän ei ollut individualisti. Yhteiskunnallisten järjestelmien sijaan hän haki yhteisyyttä luonnosta, ja näki itsensä osana luonnonkaikkeutta. Thoreauin ajattelussa korostuu yhteisöllinen etiikka, johon kuuluvat ihmisten lisäksi myös eläimet ja muut luontokappaleet. Tämän suuntainen filosofinen ajattelu tarjoaa mielenkiintoisia näkökulmia nykyisin lisääntyvälle pohdinnalle eläinten asemasta ihmisen rinnalla. Thoreauin kirjoituksissa eläimet saavat arvonsa siitä, että ne

ovat osa jaettava elämisen kokonaisuutta. Eläinten arvo sen enempiä kuin ihmistenkään arvo ei perustu ensisijaisesti yksilöllisyyteen. Sen sijaan Thoreau korostaa holistista näkökulmaa.

Nämä tekstit ovat ajankohtaisia myös suomalaisen metsäpolitiikan näkökulmasta. Erilaisista luontokokemuksista metsässä liikkuminen tuntui olevan Thoreaulle, metsäelämän klassikkokuvauksestaan *Waldemista* muistetulle miehelle, erityisen tärkeä. Lähes kaikissa hänen teksteissään tulee tavalla tai toisella esille metsien merkitys inhimilliselle hyvinvoinnille. Metsässä liikkuminen ja metsän elämän havainnointi avasi Thoreaulle sosiaalisesti, psyykkisesti ja kognitiivisesti kaiken sen, mikä on elämässä tavoittelemisen, kokemisen ja ymmärtämisen tai tietämisen arvoista. Metsät eivät tällöin ole vain taloudellinen voimavara, vaan elämän monipuolinen ylläpitäjä.

Thoreauin tekstit voivat kiehtoa myös teologeja ja uskontotieteilijöitä. Esseissä puhutaan paljon Jumalasta ja uskosta, mutta yksikään niistä ei varsinaisesti käsittele uskontoa tai sen merkitystä ihmisen luontosuhteelle. Thoreau ei juuri pohdi käsitteitä luomiskertomuksen luontosuhteesta. Suomennosvalikoima innostaa kaivamaan alkuperäistekstit esiin. Kenties niistä on pääsy vieläkin lähemmäksi Thoreauin ajattelua ja kokemusta.